



گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران



شماره ۱۴ | فروردین ۱۳۹۸

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به‌روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان انتشار آن (۱۷ فروردین ۱۳۹۸) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

فهرست مطالب

۲	اقتصاد ایران در یک نگاه
۱	بخش واقعی
۲	قیمت‌ها و تورم
۳	تراز پرداخت‌ها
۴	بازار ارز
۵	متغیرهای پولی و اعتباری
۶	وضعیت مالی دولت
۷	بازار سرمایه
۸	سایر تحولات

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از «رشد درآمدهای نفتی در بهار ۱۳۹۷»، درصد تغییر این درآمدها در بهار ۱۳۹۷ نسبت به بهار ۱۳۹۶ است.

نسخه الکترونیکی این گزارش و شماره‌های قبل از آن در آدرس زیر قابل دسترسی است:

<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	پاییز ۱۳۹۶	زمستان ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۶	بهار ۱۳۹۷	تابستان ۱۳۹۷	پاییز ۱۳۹۷	زمستان ۱۳۹۷
مشارکت و بیکاری (درصد)							
نرخ مشارکت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۳۹/۷	۳۹/۷	۴۰/۳	۴۱/۱	۴۰/۹	۴۰/۵	-
نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۱۲/۱	۱۲/۱	۱۲/۱	۱۲/۱	۱۲/۲	۱۱/۷	-
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۹/۲	۲۹/۲	۲۸/۴	۲۸/۳	۲۷/۲	۲۷/۰	-
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)*							
تولید ناخالص داخلی	۲/۴	۲/۷	۳/۷	۱/۸	-۱/۱	-	-
نفت	-۳/۳	-۴/۲	۰/۹	۵/۲	۰/۶	-	-
کشاورزی	۴/۰	۲/۱	۳/۲	۰/۳	-۳/۶	-	-
صنایع و معادن	۴/۵	۵/۵	۵/۱	۰/۱	-۶/۱	-	-
خدمات	۴/۰	۴/۴	۴/۴	۱/۱	۱/۲	-	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۴/۲	۴/۸	۴/۶	۰/۷	-۱/۶	-	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	۴/۱	۱/۲	۱/۴	-۰/۸	-۵/۶	-	-
نفت (هزار بشکه در روز)							
متوسط تولید	۳,۸۳۶	۳,۸۱۲	۳,۸۴۹	۳,۸۰۵	۳,۶۰۳	۳,۹۹۳	-
متوسط صادرات	۲,۲۹۱	۲,۲۹۵	۲,۳۲۴	۲,۳۹۰	-	-	-
نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه (درصد)							
رشد شاخص بهای مصرف‌کننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۹/۳	۹/۱	۹/۶	۱۰/۵	۲۴/۵	۳۵/۰	۱۱/۴۳
رشد شاخص بهای تولیدکننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۱۰/۴	۱۱/۷	۱۰/۰	۱۴/۶	۳۵/۴	۵۸/۷	-
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)							
صادرات نفتی	۱۶,۴۶۸	۱۹,۴۴۸	۶۵,۸۱۸	۲۰,۹۸۰	-	-	-
صادرات غیرنفتی	۸,۳۳۲	۹,۶۱۶	۳۲,۳۲۴	۸,۳۵۶	-	-	-
واردات کالا	۱۹,۱۵۸	۲۲,۸۳۶	۷۵,۵۴۶	۱۶,۳۵۳	-	-	-
تراز حساب کالا	۵,۶۴۳	۶,۲۲۷	۲۲,۵۹۶	۱۲,۹۸۳	-	-	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۱۰,۰۳۹	-۱۱,۸۹۷	-۴۰,۴۵۸	-۷,۳۳۰	-	-	-
تراز حساب جاری	۳,۴۷۳	۴,۹۰۲	۱۵,۸۱۶	۱۱,۰۶۱	-	-	-
تراز حساب سرمایه	-۵,۴۹۹	-۷,۵۲۸	-۱۹,۳۲۱	-۵,۲۶۳	-	-	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	-۳,۰۷۸	۴۹۱	-۸,۱۴۰	۳,۹۳۳	-	-	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)							
در بازار آزاد***	۴۰,۷۱۹	۴۵,۵۴۸	۴۰,۵۵۲	۶۰,۳۶۵	۱۰۳,۴۳۴	۱۳۲,۷۴۸	۱۱۸,۷۸۶
در بازار بین بانکی	۳۴,۸۰۰	۳۶,۸۴۲	۳۴,۲۷۶	۴۱,۳۹۲	۴۲,۶۴۶	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)							
پایه پولی	۱,۹۹۵/۰	۲,۱۳۹/۸	۲,۱۳۹/۸	۲,۱۸۶/۶	۲,۳۶۵/۵	۲,۴۳۶/۰	-
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۱,۱۳۰/۷	۱,۳۲۰/۳	۱,۳۲۰/۳	۱,۳۹۷/۱	۱,۵۰۶/۵	۱,۴۹۷/۹	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	۲۷۹/۹	۵۵/۱	۵۵/۱	۸۲/۸	۸۲/۴	۱۳۲/۷	-
نقدینگی	۱۴,۴۵۳/۱	۱۵,۲۹۹/۸	۱۵,۲۹۹/۸	۱۵,۸۲۷/۵	۱۶,۲۳۳/۷	۱۷,۶۴۵/۸	-
حجم پول	۱,۷۳۷/۴	۱,۹۴۶/۷	۱,۹۴۶/۷	۲,۰۵۹/۵	۲,۴۳۶/۷	۲,۴۴۶/۲	-
سپرده‌های دیداری	۱,۳۸۵/۸	۱,۵۰۴/۰	۱,۵۰۴/۰	۱,۶۳۵/۵	۱,۹۹۱/۷	۱,۹۹۱/۲	-
سپرده‌های غیردیداری	۱۲,۷۱۵/۷	۱۳,۳۵۳/۱	۱۳,۳۵۳/۱	۱۳,۷۶۸/۰	۱۴,۲۸۷/۰	۱۵,۱۹۹/۶	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)							
درآمدها	۵۷۹/۲	۱,۰۰۲/۷	۲,۵۹۸/۵	۵۹۰/۶	۶۷۶/۱	۶۳۹/۴	-
درآمدهای مالیاتی	۲۵۲/۶	۴۷۴/۶	۱,۱۵۸/۴	۲۲۵/۹	۲۷۷/۵	۲۶۷/۸	-
درآمدهای نفتی	۱۹۳/۰	۲۷۹/۶	۹۱۹/۲	۳۲۶/۰	۳۰۴/۶	۲۶۳/۶	-
سایر درآمدها	۱۳۳/۶	۲۴۸/۵	۵۲۰/۹	۳۸/۷	۹۴/۰	۱۰۸/۰	-
هزینه‌ها****	۷۸۳/۴	۸۸۷/۴	۲,۸۶۸/۶	۸۸۰/۷	۷۵۸/۳	۷۱۸/۲	-
پرداخت‌های جاری	۵۶۰/۳	۷۹۴/۲	۲,۴۲۹/۴	۵۸۸/۱	۷۲۱/۸	۶۲۹/۹	-
پرداخت‌های عمرانی	۲۲۴/۰	۱۳۷/۰	۴۳۹/۲	۲۲۶/۷	۳۹/۷	۵۴/۶	-
تراز بودجه	-۲۰۴/۳	۱۱۵/۳	-۲۷۰/۱	-۲۹۰/۱	-۸۲/۲	-۷۸/۸	-
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)							
شاخص کل	۹۵,۵۰۹	۹۶,۲۹۰	۹۶,۲۹۰	۹۶,۲۹۰	۱۰۸,۸۷۳	۱۵۶,۰۸۳	۱۷۸,۶۵۹
شاخص مالی	۱۳۴,۰۵۷	۱۱۹,۱۷۶	۱۱۹,۱۷۶	۱۱۹,۱۷۶	۱۲۰,۸۳۷	۱۷۲,۷۱۸	۲۰۵,۲۶۶
شاخص صنعت	۷۴,۰۷۸	۸۶,۰۸۲	۸۶,۰۸۲	۸۶,۰۸۲	۹۸,۴۷۶	۱۴۱,۲۰۶	۱۶۱,۰۳۱
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۳,۹۴۶	۳,۸۴۷	۳,۸۴۷	۳,۸۴۷	۴,۲۱۳	۵,۹۲۴	۶,۸۳۰

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی ایران و مرکز آمار ایران

* آمار تابستان ۱۳۹۷ بر اساس گزارش مرکز آمار بوده و با ارقام قبل از آن در این جدول که از بانک مرکزی و به قیمت پایه استخراج شده، قابل مقایسه نیست.

** بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع ثانویه)

*** این رقم بر مبنای گزارش مرکز آمار بوده و با اعداد قبلی همین سطر که بر اساس گزارش بانک مرکزی درج شده، قابل مقایسه نیست.

**** قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد پس از سیاست ارزی جدید دولت و از ۲۱ فروردین ۱۳۹۷ بر اساس نرخ بازار غیررسمی در نظر گرفته شده است.

***** اختلاف بین کل هزینه‌ها و حاصل جمع پرداخت‌های جاری و عمرانی به دلیل تنخواه‌گردان‌های پرداخت شده است.

۱. بخش واقعی

وضعیت رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در سال ۱۳۹۷ (منفی ۲/۷ درصد در شش ماه نخست) نیز حاکی از آن است که سرمایه‌گذاری مناسبی به خصوص در بخش صنعت انجام نشده که بتواند زمینه‌ساز ایجاد رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۸ باشد. در بخش کشاورزی، بارش‌های شدید ابتدای سال متأسفانه در بسیاری از نقاط کشور با آسیب‌های شدید به این بخش همراه شد. این در حالی است که این وضعیت جوی در صورت وجود آمادگی می‌توانست در شرایط خشکسالی به یک فرصت برای بخش کشاورزی تبدیل شود. در این شرایط احتمالاً حداقل در یک یا دو فصل ابتدایی سال رشد اقتصادی منفی در بخش کشاورزی به ثبت برسد. اما تنها بخشی که شاید بتواند عملکرد سال ۱۳۹۷ را تکرار کند، بخش خدمات است که البته زیربخش‌هایی از آن مثل حمل‌ونقل، انبارداری و حتی بخش بانکی نیز در نتیجه تحریم‌ها با مشکلات متعددی در سال ۱۳۹۸ مواجه خواهند بود و عملکرد نهایی آنها به تصمیمات سیاست‌گذاران بستگی خواهد داشت.

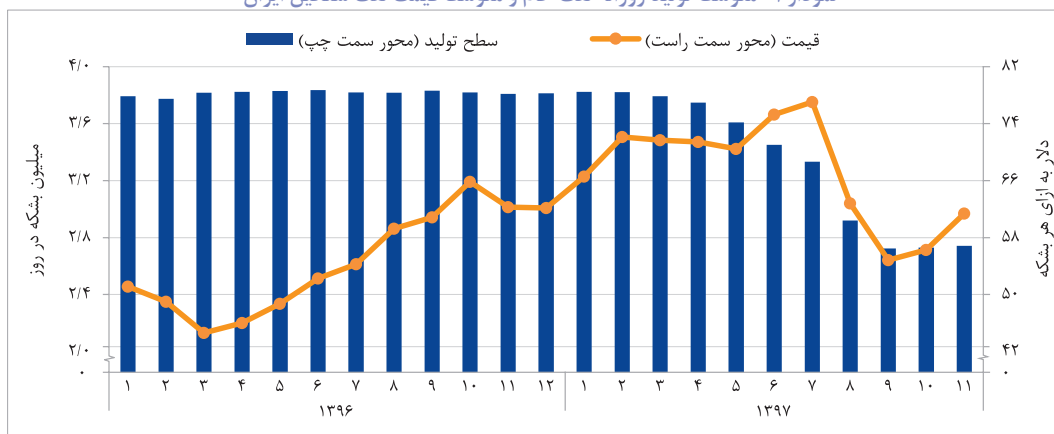
نفت: سازمان کشورهای صادرکننده نفت موسوم به اوپک در جدیدترین گزارش ماهانه خود از افت تولید نفت خام در ایران خبر داد. اگرچه برای پنجمین ماه متوالی (از اکتبر ۲۰۱۸) آمار تولید به طور رسمی از منابع مستقیم اعلام نشده، اوپک با استفاده از منابع غیرمستقیم تولید نفت ایران در ماه فوریه ۲۰۱۹ (تقریباً معادل بهمن ۱۳۹۷) را حدود ۲/۷ میلیون بشکه در روز تخمین زده است. این مقدار تولید که از آذرماه تقریباً در همین سطح بوده، نسبت به ماه مشابه سال قبل از آن حدود ۳۰ درصد کمتر است. کاهش تولید نفت ایران در سال ۱۳۹۷، در پی اجرایی شدن مرحله دوم تحریم‌های آمریکا و ایجاد مشکل در صادرات آن صورت گرفت. این تحریم‌ها موجب کاهش یا قطع خرید نفت ایران از سوی برخی کشورها شد؛ هر چند تعدادی از کشورها نیز به طور موقت از آن معاف شدند. اخیراً معاون امور بین‌الملل و بازرگانی وزیر نفت ایران اذعان کرده است که هشت کشوری که برای ادامه خرید نفت از ایران موفق به دریافت معافیت موقت از آمریکا شده‌اند، حاضر نیستند حتی یک بشکه به میزان خرید خود از ایران اضافه کنند. بنابراین، عدم تمدید این معافیت‌ها از سوی ایالات متحده می‌تواند صادرات و در پی آن تولید نفت ایران را با مشکلات جدی‌تری مواجه کند. معافیت شش ماهه خریداران مهم نفت و گاز ایران اوایل ماه مه (اردیبهشت ۱۳۹۸) به پایان می‌رسد. متوسط قیمت نفت سنگین ایران نیز در بهمن‌ماه ۱۳۹۷ به ۶۱/۴ دلار به ازای هر بشکه رسید که علیرغم افت و خیزهای شدید، تقریباً معادل بهمن سال ۱۳۹۶ است. نمودار ۱ تولید و قیمت نفت ایران را به صورت ماهانه نشان می‌دهد.

با وجود گذشت حدود یک ماه از سال ۱۳۹۸، آخرین آمار حساب‌های ملی ایران که از سوی بانک مرکزی منتشر شده مربوط به سه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ و آخرین آمار منتشرشده مرکز آمار مربوط به شش ماهه نخست این سال است. با توجه به اینکه جزئیات این آمار در شماره قبلی همین گزارش مورد بررسی قرار گرفته، در این شماره از تکرار آن پرهیز شده است و به بررسی رشد اقتصادی محتمل در سال ۱۳۹۸ پرداخته می‌شود.

مطالعات و پیش‌بینی‌های مختلف برای سال ۱۳۹۸ عمدتاً بر احتمال بسیار بالای وقوع مجدد رکودتومی در اقتصاد ایران اتفاق نظر دارند و این سال را سال سختی برای اقتصاد ایران می‌دانند. مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارشی که بر سناریوهای مختلف محتمل بر میزان صادرات نفت تأکید دارد، رشد اقتصادی ایران در سال ۱۳۹۸ را بین منفی ۴/۵ درصد تا منفی ۵/۵ درصد پیش‌بینی می‌کند. صندوق بین‌المللی پول این رقم را (در سال ۲۰۱۹) منفی ۳/۶ درصد و نشریه معتبر اکونومیست نیز آن را منفی ۳/۷ درصد برآورد کرده‌اند. در ارتباط با تورم نیز آخرین پیش‌بینی صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی از تورم سالانه ایران برای سال ۲۰۱۹ به ترتیب ۳۴/۱ و ۳۹/۲ درصد بوده است. آنچه از مصاحبه‌ها و گزارش‌های موردی صاحب‌نظران اقتصادی داخل و خارج نیز برداشت می‌شود، تا حد زیادی تأیید این ارقام و حتی انتظار شرایط نامطلوب‌تر است.

موضوعاتی که سبب می‌شوند انتظار مثبتی از اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۸ وجود نداشته باشد را می‌توان به چند حوزه اصلی تقسیم کرد. اما پیش از هر چیز تشدید محدودیت‌های نفتی ناشی از تحریم‌های ایالات متحده است که بخش مهمی از تولید ناخالص داخلی و درآمدهای نفتی کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهد. هر چه امکان صادرات نفت برای ایران محدود شود، به طور طبیعی تولید و ایجاد ارزش افزوده از این محل نیز کمتر خواهد شد و به طور مستقیم سهم حدود ۲۰ درصدی از اقتصاد کشور که مربوط به استخراج نفت و گاز طبیعی است را تضعیف می‌کند. علاوه بر این، کاهش درآمدهای دولت، هزینه‌کرد دولت که می‌تواند در طول یک چرخه به ایجاد ارزش افزوده منجر شود را مختل کرده و به طور غیرمستقیم نیز رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد. کاهش احتمالی درآمدهای دولت در سال ۱۳۹۸ و بیش برآورد آنها در قانون بودجه در حالی وجود دارد که هزینه‌ها معمولاً با همان شدت افت نمی‌کنند. بنابراین تشدید کسری بودجه کاملاً قابل انتظار برای این سال خواهد بود که به طور معمول جبران آن نهایتاً به بانک مرکزی ختم شده و نقدینگی را بیش از پیش افزایش می‌دهد. به این ترتیب در کنار رکود اقتصادی، آثار مخرب تورم بسیار بالا نیز خودنمایی خواهد کرد.

نمودار ۱- متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران



مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه
* داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

گمانه‌زنی و تخمین رسانه‌های مختلف است. خبرگزاری رویترز با استناد به آمار مؤسسه رهگیری داده‌های نفتکش‌ها و اطلاعات برخی منابع صنعتی، میانگین

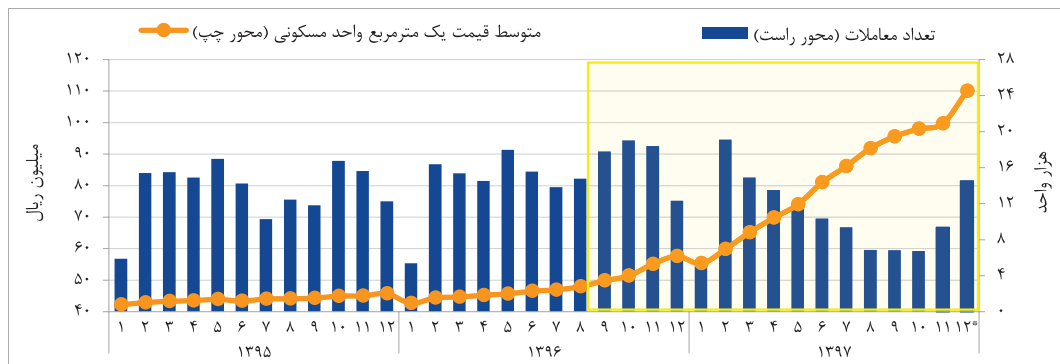
در مورد صادرات نفت ایران نیز، آخرین آمار رسمی منتشر شده توسط بانک مرکزی مربوط به بهار ۱۳۹۷ بوده و آمار غیررسمی مربوط به بعد از آن تنها

از اردیبهشت تا آبان به طور متوسط ماهانه ۷/۵ درصد رشد کرد و در شهریور حتی نرخ ۹/۴ درصد را نیز تجربه کرده بود. میانگین قیمت هر مترمربع واحد مسکونی معامله شده در تهران در بهمن ماه ۹۹/۷ میلیون ریال بود. افزایش قیمت، افت قدرت خرید و لذا خروج تدریجی متقاضیان از بازار را به همراه داشت که این امر در آمار تعداد معاملات نمایان بود. بیش از ۱۹/۱ هزار معامله واحد مسکونی که در اردیبهشت صورت گرفته بود با کاهشی مستمر به ۶/۸ هزار معامله در آبان ماه رسید و از آبان تا دی نیز به طور متوسط تنها ۶/۸ هزار معامله در ماه به ثبت رسید. با این حال، بنا بر آمار غیررسمی، بازار مسکن در آخرین ماه سال ۱۳۹۷ گرم تر شد و نزدیک به ۱۴/۵ هزار معامله با متوسط قیمت ۱۱۰ میلیون ریال به ثبت رسید. نمودار ۲ تغییرات قیمت و تعداد معاملات در شهر تهران را نشان می دهد.

صادرات روزانه نفت ایران در ماه مارس ۲۰۱۹ را کمتر از ۱/۱ میلیون بشکه در روز تخمین زده است. این در حالی است که پیش از امضای فرمان خروج آمریکا از توافق هسته‌ای میان ایران و شش قدرت جهانی در هشتم ماه مه سال گذشته میلادی، میزان صادرات نفت ایران به حدود ۲/۵ میلیون بشکه در روز می رسید.

مسکن: افزایش ۸۸ درصدی میانگین قیمت و کاهش ۳۹ درصدی حجم معاملات، خلاصه وضعیت بازار مسکن تهران در زمستان ۱۳۹۷ در مقایسه با زمستان سال قبل از آن است. روند سریع رشد ماهانه قیمت که از اواسط سال ۱۳۹۶ شروع و از اوایل سال ۱۳۹۷ شدت گرفته بود، در انتهای این سال کندتر شد و در بهمن ماه به ۱/۷ درصد رسید. این در حالی است که قیمت مسکن در تهران،

نمودار ۲- متوسط قیمت یک متر مربع واحد مسکونی معامله شده و تعداد معاملات صورت گرفته در هر ماه در شهر تهران



مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره‌های مختلف
* داده‌های مربوط به اسفند ۱۳۹۷ بر مبنای اظهارات رییس اتحادیه مشاوران املاک بوده و بانک مرکزی تا زمان تهیه این گزارش آمار رسمی را منتشر نکرده است.

۱۳۹۷ نرخ بیکاری ۱۱/۷ درصد و نرخ مشارکت ۴۰/۵ درصد بوده است. از حدود ۳/۳ میلیون نفر جمعیتی که در این فصل مایل و قادر به انجام کار بوده ولی موفق به یافتن آن نشدند، ۶۷/۷ درصد مرد و ۳۲/۳ درصد زن بودند. اما نرخ بیکاری زنان (۱۸/۰ درصد)، مثل همیشه بیشتر از مردان (۱۰/۱ درصد) بوده است که نشان از نرخ مشارکت پایین زنان در اقتصاد ایران دارد. با این حال، طی سال‌های اخیر مشارکت زنان در بازار کار کشور اندکی رو به بهبود بوده است و از ۱۱/۸ درصد در پاییز ۱۳۹۳، با رشدی مستمر به ۱۶/۴ درصد در پاییز ۱۳۹۷ رسیده است. نرخ مشارکت در بین مردان نیز طی این مدت افزایش یافته (از ۶۲/۹ درصد به ۶۴/۴ درصد)، اما سرعت رشد آن در مقایسه با زنان بسیار کمتر بوده است.

طی چهار سال منتهی به پاییز ۱۳۹۷، بیش از ۴ میلیون نفر به طور خالص به جمعیت فعال کشور افزوده شده و بیش از ۷۰ درصد آن‌ها جذب بازار کار شده‌اند که از اضافه شدن سالانه حدود ۷۰۰ هزار نفر به طور میانگین به جمعیت شاغل حکایت دارد. این اشتغال عمدتاً در بخش خدمات بوده و سهم شغل‌های با کمتر از ۴۴ ساعت کار در هفته (اشتغال ناقص) نیز تا حدودی بیشتر شده است. اما به دلیل رشد بیشتر جمعیت فعال نسبت به جمعیت شاغل، با وجود افزوده شدن این تعداد به آمار اشتغال، نرخ بیکاری هر کدام از فصول این سال‌ها در مقایسه با فصل مشابه سال قبل از آن، عمدتاً در حال افزایش بوده است. جدول ۱ برخی شاخص‌ها و آمار نیروی کار را در پاییز ۱۳۹۷ و فصل مشابه سال قبل از آن نشان می دهد.

بررسی جزئیات آمار معاملات تهران در سال ۱۳۹۷ از کاهش سهم ساختمان‌های نوساز در معاملات به ثبت رسیده حکایت دارد. واحدهای مسکونی با سن کمتر از پنج سال که در بهمن ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ به ترتیب ۵۳/۸ درصد و ۴۸/۷ درصد از کل معاملات را به خود اختصاص داده بودند، در بهمن ۱۳۹۷ سهم ۴۴/۳ درصدی داشتند. تفاوت قیمت قابل توجه واحدهای نوساز و به اصطلاح کلیدخورده در مقایسه با واحدهای قدیمی‌تر و استهلاك بیشتر ساختمان در سال‌های اولیه استفاده، مهمترین عواملی هستند که در سمت تقاضا موجب منصرف شدن برخی متقاضیان از خرید این واحدها می شوند. اما آنچه در ماه‌های انتهایی سال ۱۳۹۷ موجب کاهش سهم واحدهای نوساز از آمار معاملات تهران شد، کاهش عرضه این واحدها در پی افت ساخت و ساز در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ بود. در این دو سال به ترتیب تنها ۸/۶ و ۱۰/۲ هزار فقره پروانه ساختمانی برای شهر تهران صادر شد، در حالی که این رقم برای سال ۱۳۹۰ (اوج رونق ساخت و ساز) ۳۳/۲ هزار فقره و برای دو سال بعد از آن نیز به طور متوسط ۲۴/۵ هزار فقره بود. آخرین آمار رسمی اعلام شده از تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در تهران برای بهار ۱۳۹۷ بوده و پس از آن آماری منتشر نشده، اما با توجه به شروع روند افزایشی قیمت‌ها در سال ۱۳۹۶، تخمین زده می شود که این تعداد در کل سال ۱۳۹۷ به حدود ۱۵ هزار فقره رسیده باشد.

نیروی کار: بر اساس آخرین گزارش منتشر شده از سوی مرکز آمار، در پاییز

جدول ۱- مقایسه مشارکت اقتصادی، بیکاری و اشتغال ناقص فصل سوم سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۶ به تفکیک جنسیت

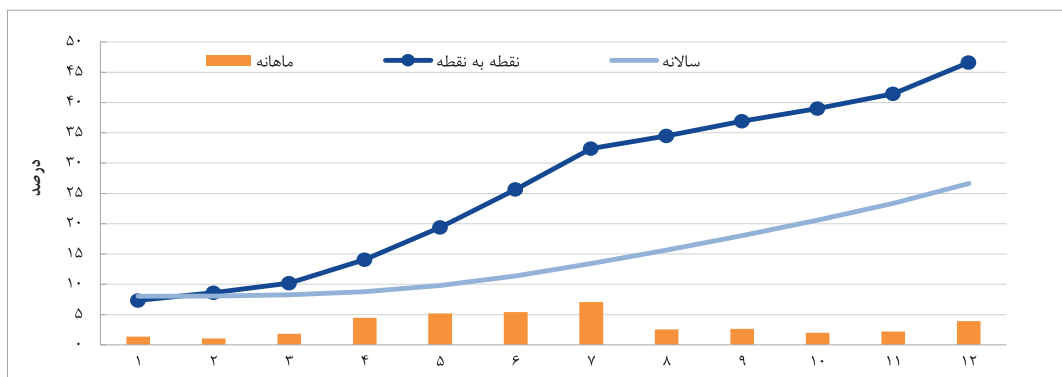
	پاییز ۱۳۹۷		پاییز ۱۳۹۶		
	مرد	کل	مرد	کل	
مشارکت اقتصادی	۶۴/۴	۴۰/۵	۶۴/۰	۳۹/۹	نرخ (درصد)
	۵/۵	۲۱/۶	۵/۱	۲۶/۴	تعداد (میلیون نفر)
بیکاری	۱۰/۱	۱۱/۷	۱۰/۰	۱۱/۷	نرخ (درصد)
	۲۱/۹	۳۱/۷	۲۱/۲	۳۱/۰	تعداد (میلیون نفر)
اشتغال ناقص	۱۲/۹	۱۱/۷	۱۲/۱	۱۱/۰	سهم (درصد)
	۲/۵	۲/۸	۲/۳	۲/۵	تعداد (میلیون نفر)

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار کشور
* ارقام سال ۱۳۹۶ در گزارش جدید مرکز آمار بر اساس پیش‌بینی‌های جمعیتی مبتنی بر نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ بروزسانی شده‌اند.

۲. قیمت‌ها و تورم

خانوارهای شهری ۴۶/۶ درصد و برای خانوارهای روستایی ۵۲/۷ درصد برآورد شده، در هر دو حالت بیشترین نرخ تورم نقطه به نقطه اعلامی مرکز آمار حداقل از ابتدای سال ۱۳۸۲ به بعد است. نرخ تورم سالانه نیز که از شهریور این سال مجدداً دو رقمی شده بود، در ادامه سال روند افزایشی خود را با سرعت بیشتری در پیش گرفت و در اسفند به ۲۶/۸ درصد رسید. با توجه به روند تغییرات نرخ تورم نقطه به نقطه در ماه‌های گذشته و حتی بدون در نظر گرفتن انتظارات تورمی قابل توجه در شرایط کنونی، ادامه روند صعودی نرخ تورم سالانه در سال ۱۳۹۸ نیز کاملاً قابل انتظار است. صندوق بین‌المللی پول تورم سالانه ایران برای سال ۲۰۱۹ را ۳۴/۱ درصد و بانک جهانی آن را ۳۹/۲ درصد پیش‌بینی کرده است. نمودار ۳ انواع نرخ تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده را در ماه‌های سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

نمودار ۳- تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای شهری در سال ۱۳۹۷



مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص قیمت مصرف‌کننده، شماره‌های مختلف

شاخص قیمت گوشت قرمز و سفید در نقاط شهری و روستایی تفاوت ناچیزی با هم داشته و نرخ تورم نزدیکی را نیز تجربه کرده‌اند. ماهیت قابل مبادله کالایی مثل گوشت و فرآیند آربیتراژ که نه تنها در داخل کشور و بین شهرها و روستاها، بلکه در بین کشورها نیز به سرعت روی می‌دهد، تأثیرگذاری سیاست‌هایی مثل واردات گوشت‌های کم‌کیفیت خارجی برای کنترل قیمت را زیر سؤال می‌برد، به ویژه زمانی که سیاست‌گذار در شرایط کمبود درآمدهای ارزی از دلار با نرخ ترجیحی برای این امر استفاده کند. در این صورت بخش قابل توجهی از یارانه پرداختی به واردات گوشت نه به مصرف‌کننده واقعی در داخل کشور بلکه به واردکنندگان و صادرکنندگان مجدد آنها هدیه داده می‌شود و به هیچ عنوان هدف مطرح شده از سوی سیاست‌گذار برای کاهش فشار بر سبد مصرفی خانوار در میان‌مدت و بلندمدت تأمین نمی‌شود.

با توجه به افزایش قابل توجه نرخ برابری دلار در مقابل ریال در سال ۱۳۹۷ و تأثیر متفاوتی که بر قیمت کالاهای مختلف دارد، چنانچه انتظار می‌رفت در اسفندماه رشد قیمت کالاها و خدمات قابل مبادله بیشتر از کالاها و خدمات غیرقابل مبادله، و کالاها با دوام بیشتر از کالاهای کم‌دوام بود. از بین ۱۲ گروه اصلی در دسته‌بندی مرکز آمار، دخانیات با ۱۲۵/۰ درصد بیشترین نرخ تورم نقطه به نقطه را تجربه کرده و پس از آن لوازم خانگی با ۷۸/۳ درصد و خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها با ۷۳/۲ درصد قرار دارند. هزینه‌های آموزش نیز با ۲۱/۱ درصد رشد، کمترین رشد را در این بین داشته‌اند. در بین زیرمجموعه‌های گروه خوراکی و آشامیدنی، رشد قیمت حدود ۱۱۵ درصدی انواع گوشت به چشم می‌خورد که در ماه‌های انتهایی سال ۱۳۹۷ تأثیر قابل توجهی در سبد هزینه‌های مصرفی خانوارهای کشور داشت و به عنوان شاخص ملموس افزایش قیمت‌ها برای عامه مردم به شمار می‌رفت. نکته قابل توجه اینکه، در اسفندماه

۳. تراز پرداخت‌ها

بوده است. سهم ارزشی کالاهای سرمایه‌ای، مصرفی و واسطه‌ای از کل واردات به ترتیب ۱۶/۹، ۱۶/۱ و ۶۷/۰ درصد بوده که نشان از کاهش سهم کالاهای مصرفی و افزایش سهم کالاهای واسطه‌ای نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن دارد. در حالی که در دوره مورد بررسی نسبت ارزش به وزن کالاهای سرمایه‌ای وارداتی نسبت به دوره مشابه سال ۱۳۹۶ با رشد چشمگیری روبه‌رو شده، نسبت مذکور در مورد کالاهای مصرفی و واسطه‌ای با افت اندکی همراه بوده است.

از سوی دیگر در دوره مذکور حدود ۳۳/۴ میلیارد دلار کالا از کشور صادر شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن نشان می‌دهد. همچنین واردات کالا از نظر وزنی حدود ۱۳/۳ درصد کاهش یافته است. در دوره مذکور بیشترین افت واردات از نظر وزنی و ارزشی به ترتیب مربوط به کالاهای سرمایه‌ای و کالاهای مصرفی

آخرین آمار مربوط به موازنه پرداخت‌های خارجی کشور که در زمان تهیه این گزارش از سوی بانک مرکزی منتشر شده به سه ماه نخست سال ۱۳۹۷ اختصاص دارد. با توجه به این که در گزارش فصلی شماره ۱۳، اجزای گزارش مذکور مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است، در این شماره از تکرار آن پرهیز می‌شود.

براساس گزارش وزارت صنعت، معدن و تجارت در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ حدود ۳۲/۶ میلیارد دلار کالا به کشور وارد شده است که کاهش ۱۵/۹ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن نشان می‌دهد. همچنین واردات کالا از نظر وزنی حدود ۱۳/۳ درصد کاهش یافته است. در دوره مذکور بیشترین افت واردات از نظر وزنی و ارزشی به ترتیب مربوط به کالاهای سرمایه‌ای و کالاهای مصرفی

به وزن در مورد این کالاها نیز حدود ۸۸/۶ درصد رشد کرده است. همچنین با وجود کاهش صادرات کالاها واسطه‌ای از نظر وزنی، ارزش صادرات این کالاها افزایش یافته است. آمار تجارت خارجی کشور بر حسب نوع کالا در نه ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ در جدول ۲ آمده است.

کشور در این دوره به ترتیب ۲/۵، ۱۷/۸ و ۷۹/۷ درصد بوده که نشان‌دهنده افزایش سهم کالاها سرمایه‌ای و کاهش سهم کالاها واسطه‌ای در مقایسه با دوره مشابه سال قبل از آن است. در دوره مذکور صادرات کالاها سرمایه‌ای هم از نظر وزنی و هم از نظر ارزشی با رشد بسیار بالایی همراه بوده و نسبت ارزش

جدول ۲- تجارت خارجی کشور بر حسب نوع کالا در نه ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

درصد تغییرات	نه ماهه نخست ۱۳۹۷			نه ماهه نخست ۱۳۹۶			
	وزن	سهم ارزشی (درصد)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	سهم ارزشی (درصد)	ارزش (میلیون دلار)	
							واردات
							سرمایه‌ای
							مصرفی
							واسطه‌ای
							مجموع
							صادرات
							سرمایه‌ای
							مصرفی
							واسطه‌ای
							مجموع

ماخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت، گزارش عملکرد مقدماتی نه ماهه اول سال ۱۳۹۷

با واردات ۸/۲ میلیارد دلار کالا، رده دوم کشورهای واردکننده از ایران را که در سال گذشته به امارات متحده عربی تعلق داشت به خود اختصاص داد. کشورهای امارات متحده عربی، افغانستان و ترکیه نیز به ترتیب با واردات ۵/۵ میلیارد دلار، ۲/۷ میلیارد دلار و ۲/۱ میلیارد دلار در رتبه‌های سوم تا پنجم قرار گرفتند.

اقلام عمده وارداتی در این دوره شامل ذرت دامی به ارزش ۱/۹ میلیارد دلار، برنج به ارزش ۱/۳ میلیارد دلار، قطعات منفصله خودرو به ارزش ۱/۳ میلیارد دلار، لوبیای سویا به ارزش ۱/۱ میلیارد دلار و الکترودهای زغالی برای کوره‌ها به ارزش ۵۴۸ میلیون دلار بوده است. همچنین، چین با صادرات ۹/۴ میلیارد دلار کالا به کشور در این مدت به سهم ارزشی ۲۴/۴ درصد، در رتبه نخست کشورهای صادرکننده به ایران قرار گرفت. در حالی که واردات از چین از نظر ارزشی ۲۱/۰ درصد کاهش یافته، لیکن سهم ارزشی واردات از این کشور حتی اندکی افزایش داشته است. از سوی دیگر، هرچند ارزش واردات از امارات متحده عربی با کاهش چشمگیر ۳۴/۸ درصدی روبه‌رو بوده، لیکن این کشور با صادرات ۵/۹ میلیارد دلار کالا به ایران به سهم ارزشی ۱۵/۴ درصد در رتبه دوم کشورهای صادرکننده به ایران قرار گرفته است. ارزش واردات ایران از ترکیه نیز با افتی ۲۳/۰ درصدی همراه بوده که در نتیجه آن سهم ارزشی واردات از این کشور به ۵/۹ درصد کاهش یافته است و در نتیجه این کشور جایگاه سوم کشورهای صادرکننده به ایران را به خود اختصاص داده است. در همین حال، ارزش واردات ایران از هند به عنوان چهارمین کشور صادرکننده به ایران با رشدی ۹/۱ درصدی به ۲/۲ میلیارد دلار بالغ شده است. صادرات آلمان به ایران نیز از نظر ارزشی با کاهشی ۱۹/۵ درصدی به ۲/۱ میلیارد دلار رسیده و آن را در رده پنجم کشورهای صادرکننده به ایران قرار داده است.

آخرین آمار تجارت خارجی منتشر شده از سوی گمرک در زمان تهیه این گزارش مربوط به یازده ماهه نخست سال ۱۳۹۷ است. بر اساس این گزارش در دوره مذکور ۲۸/۹ میلیون تن کالا به ارزش ۳۸/۵ میلیارد دلار به کشور وارد و ۱۰۵/۹ میلیون تن کالا به ارزش ۴۰/۱ میلیارد دلار از کشور صادر شده است. بنابراین واردات نسبت به مدت مشابه سال قبل از نظر وزنی و ارزشی به ترتیب ۱۷/۴ درصد و ۲۱/۵ درصد و صادرات از نظر وزنی و ارزشی به ترتیب ۶/۴ درصد و ۰/۷ درصد کاهش یافته است. در نتیجه کسری ۸/۶ میلیارد دلاری تراز بازرگانی غیرنفتی گمرکی در یازده ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به مزاد ۱/۶ میلیارد دلاری در دوره مشابه سال ۱۳۹۷ تبدیل شده است.

آمارها نشان می‌دهد که صادرات محصولات پتروشیمی در یازده ماهه نخست سال ۱۳۹۷ از نظر وزنی و ارزشی به ترتیب رشدی ۱۲/۳ درصدی و ۱۴/۱ درصدی داشته و به ۳۲/۲ میلیون تن و ۱۳/۲ میلیارد دلار بالغ شده است. این در حالی است که صادرات میعانات گازی در همین دوره از نظر وزنی و ارزشی به ترتیب با کاهشی ۵/۱۹ درصدی و ۳۷/۵ درصدی روبه‌رو شده و به ۷/۵ میلیون تن و ۳/۹ میلیارد دلار رسیده است. اقلام عمده صادراتی در دوره مورد بررسی به ترتیب شامل میعانات گازی به ارزش ۳/۹ میلیارد دلار، گاز طبیعی مایع شده به ارزش ۱/۹ میلیارد دلار، پروپان مایع شده به ارزش ۱/۶ میلیارد دلار، سایر روغن‌های سبک و فرآورده‌ها بجز بنزین به ارزش ۱/۳ میلیارد دلار و متانول به ارزش ۱/۲ میلیارد دلار بوده است. چین با واردات ۸/۴ میلیارد دلار کالا از ایران در یازده ماهه نخست ۱۳۹۷ همچون مدت مشابه سال گذشته در صدر کشورهای واردکننده کالا از ایران قرار گرفت. این در حالی است که ارزش واردات عراق از ایران با رشد چشمگیر ۴۲/۰ درصدی همراه شده و این کشور

۴. بازار ارز

قابل توجه بود که در نهایت نرخ دلار در برابر ریال به طور متوسط در فصل زمستان ۱۰/۵ درصد کمتر از فصل پاییز باشد، اگرچه نسبت به زمستان سال ۱۳۹۶ معادل ۱۶۰/۸ درصد رشد داشت. به طور متوسط در سال ۱۳۹۷ ریال ایران ۱۶۲/۹ درصد از ارزش خود را در مقابل دلار آمریکا به نسبت سال قبل از آن از دست داد. نمودار ۴ قیمت دلار آمریکا را در بازار رسمی و بازار غیررسمی در سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

ریال ایران در زمستان سال ۱۳۹۷ روند ملایم کاهش ارزش را در مقابل سایر واحدهای پول بین‌المللی تجربه کرد. قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد که در ابتدای مهرماه رکورد تاریخی ۱۸۹ هزار ریال را به ثبت رسانده بود، با روندی کاهشی در پایان پاییز به سطح ۹۹/۷ هزار ریال رسید، هر چند با فرارسیدن زمستان مجدداً روند افزایشی آن، این بار با شیبی ملایم‌تر، از سر گرفته شد. با این حال جهش بی‌سابقه قیمت دلار در برابر ریال در مهرماه سال ۱۳۹۷ آنقدر

نمودار ۴- نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال در بازار رسمی و غیررسمی در سال ۱۳۹۷



مأخذ: بانک مرکزی ایران و شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز

در اسفند ماه سال ۱۳۹۷ بیان داشت که در این سال ۱۱/۵ میلیارد یورو ارز در سامانه نیما عرضه شده که ۳/۵ میلیارد یورو آن از سوی بانک مرکزی و حدود ۸ میلیارد یورو (معادل ۹/۲ میلیارد دلار) توسط صادرکنندگان غیرنفتی تأمین شده است. از این ۸ میلیارد یورو نیز حدود ۷/۴ میلیارد یورو در این سامانه به فروش رفته و مابقی به صورت واردات در مقابل صادرات و واگذاری امتیاز به غیر بوده است. بنابراین با توجه به صادرات غیرنفتی حدوداً ۴۰ میلیارد دلاری در این مدت و پس از کسر سهم شرکت گاز از آن، تنها حدود ۳۵ درصد از ارز حاصل از صادرات غیرنفتی به کشور بازگشته است.

بانک مرکزی برای تشویق صادرکنندگان به بازگشت ارز حاصل از صادرات خود در بهمن ماه سال ۱۳۹۷ دستورالعملی را ابلاغ کرد که طبق آن صادرکنندگانی که بیش از ۶۰ درصد ارز حاصل از صادرات خود را به کشور بازگردانند، بسته به میزان صادرات خود می‌توانند بین ۱/۵ تا ۲ میلیون یورو از آن را به صورت حواله یا اسکناس به صرافی‌ها بفروشند و موظفانند که بین ۴۰ تا ۷۰ درصد از کل ارز حاصل از صادرات خود را در سامانه نیما عرضه کنند. صادرکنندگان با عملکرد بازگشت ارز بین ۳۰ تا ۶۰ درصد شرایط نسبتاً سختگیرانه‌تری داشته و بسته به میزان صادراتشان می‌توانند بین ۱/۵ تا ۲ میلیون یورو از ارز حاصل از صادرات خود را به صرافی‌ها بفروشند و در مقابل موظفانند که بین ۴۵ تا ۸۰ درصد از ارز حاصل از صادرات خود را در سامانه نیما عرضه کنند. این شرایط برای صادرکنندگان با عملکرد کمتر از ۳۰ درصد عبارت است از فروش ارز تا سقف یک میلیون یورو به صرافی‌ها و عرضه بین ۵۰ تا ۹۰ درصد از ارز حاصل از صادرات در سامانه نیما. برای صادرکنندگان بدون بازگشت ارز به چرخه اقتصادی نیز معرفی به مراجع قضایی در نظر گرفته شده است. با توجه به تعیین شبه دستوری نرخ ارز در سامانه نیما و اختلاف قابل توجه این نرخ با نرخ بازار آزاد، قابل انتظار است که عرضه ارز در این سامانه اندک باشد. بخش قابل توجهی از عرضه کنونی ارز در این سامانه نیز توسط بانک مرکزی و شرکت‌های دولتی که انگیزه سودآوری ندارند انجام شده است. به عبارت بهتر، قانونی که در پی مجازات عمده صادرکنندگان بخش خصوصی کشور باشد، یا در عمل اجرا نخواهد شد و یا منجر به کاهش قابل توجه صادرات غیرنفتی و تضعیف بیشتر تراز ارزی کشور خواهد شد.

با وجود تجربه بروز کمبود کالا و عدم تأثیرگذاری تخصیص ارز با نرخ ترجیحی به واردات کالاهای اساسی بر قیمت بازاری این اقلام، دولت تا انتهای سال ۱۳۹۷ بر تخصیص ارز با نرخ ترجیحی (۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار) پافشاری کرد و حتی برای سال ۱۳۹۸ همین مسیر را در لایحه بودجه کل کشور در پیش گرفت. بر اساس اعلام رسمی معاونت بازرگانی داخلی وزارت صنعت، معدن و تجارت، در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ معادل ۱۱/۱ میلیارد دلار ارز با نرخ رسمی به واردات کالاهای اساسی تخصیص یافت که ۴/۷ درصد بیشتر از واردات ۱۰/۶ میلیارد دلاری کالاهای اساسی در مدت مشابه سال قبل از آن بوده است. برخی از اقلام واجد شرایط دریافت ارز با نرخ ترجیحی در محاسبه شاخص قیمت مصرف‌کننده، برخی در محاسبه شاخص قیمت تولیدکننده و برخی نیز در محاسبه هر دو شاخص لحاظ می‌شوند. اقلام اساسی دریافت‌کننده ارز با نرخ ترجیحی که در سبد مصرف‌کننده قرار دارند، در مجموع ضریب اهمیت ۱۰/۳۳ درصدی در محاسبه شاخص قیمت مصرف‌کننده دارند و طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، در فاصله اسفند ۱۳۹۶ تا آذر ۱۳۹۷ شاخص قیمت آنها ۴۲/۰ درصد رشد کرده است. این در حالی است که شاخص کل قیمت مصرف‌کننده در همین فاصله ۳۸/۹ درصد رشد را تجربه کرده است. بنابراین ثبات نرخ رسمی ارز و تخصیص ارز ترجیحی برای واردات کالاهای اساسی کمکی به تثبیت قیمت این کالاها نکرده است. البته شاخص قیمت کالاهای وارداتی که مشمول دریافت ارز با نرخ ترجیحی نمی‌شوند در فاصله اسفند ۱۳۹۶ تا آذر ۱۳۹۷ حدود ۷۳ درصد افزایش یافته که کمی بیشتر از رشد شاخص قیمت کالاهای اساسی وارداتی است، اما انتظار می‌رود که به مرور زمان این فاصله کمتر شود. در عین حال کسری بودجه ناشی از اجرای این سیاست به افزایش پایه پولی و رشد بیشتر شاخص قیمت کالاهای اساسی و غیراساسی در آینده نزدیک منجر خواهد شد. در خصوص کالاهای متناظر اقلام مشمول ارز با نرخ ترجیحی در شاخص قیمت تولیدکننده نیز تقریباً وضعیت مشابه است و شاخص قیمت این اقلام در فاصله اسفند ۱۳۹۶ تا آذر ۱۳۹۷ معادل ۳۲/۱ درصد رشد داشته است.

جدای از اقلام وارداتی مشمول دریافت ارز با نرخ رسمی، تأمین ارز در سامانه نیما برای واردات سایر کالاها نیز با مشکلاتی همراه بوده است. رییس کل بانک مرکزی

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

اصلی رشد خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی در دوره اخیر شامل افزایش قابل توجه درآمدهای ارزی دولت از محل صادرات نفتی و افزایش نسبی نرخ رسمی تسعیر ارزهای خارجی است.

دومین جزء پایه پولی که بعد از خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی بیشترین سهم را در رشد پایه پولی در دوره یک ساله منتهی به آذر ۱۳۹۷ داشته است، بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی است. این جزء با رشدی ۳۲/۵ درصدی، سهمی ۱۸/۴ واحد درصدی از رشد پایه پولی را به خود اختصاص داده است. بررسی آمارهای مربوطه نشان می‌دهد که سهم بدهی بانک‌های تجاری و تخصصی دولتی به بانک مرکزی از کل بدهی بانک‌ها در سال‌های اخیر به شدت کاهش یافته و در مقابل سهم بدهی بانک‌های غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی با جهش روبه‌رو شده است. به عنوان مثال، سهم بدهی بانک‌های تجاری دولتی از کل بدهی بانک‌ها در آذر ۱۳۹۵

آخرین آمار منتشرشده از سوی بانک مرکزی در مورد متغیرهای پولی در زمان تهیه این گزارش مربوط به آذر ۱۳۹۷ است. بررسی این آمارها نشان می‌دهد که پایه پولی در پایان آذر ۱۳۹۷ به ۲,۴۳۶,۰۰۰ هزار میلیارد ریال رسیده که حاکی از رشد ۲۲/۱ درصدی آن است. بررسی اجزای پایه پولی از سمت منابع نشان‌دهنده غالب بودن سهم خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی از رشد پایه پولی نسبت به سایر اجزاء آن در دوره مذکور است. به بیان دقیق‌تر، این جزء پایه پولی با رشدی ۲۴/۶ درصدی، سهمی ۲۲/۶ واحد درصدی از رشد پایه پولی را به خود اختصاص داده است. خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی اختلاف دارایی‌های خارجی و بدهی‌های ارزی آن را مشخص می‌کند که در یک سال منتهی به آذر ۱۳۹۷ به ترتیب رشدی ۲۵/۲ درصدی و ۲۵/۹ درصدی داشته‌اند. این در حالی است که ارقام مزبور برای مدت مشابه منتهی به آذر ۱۳۹۶ به ترتیب ۱۰/۴ درصد و ۲۲/۹ درصد بوده است. دلایل

خود را در قالب استقراض از بانک مرکزی نشان داده است.

مانده خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی به عنوان دیگر جزء پایه پولی در دوره مورد بررسی با کاهشی ۵۲/۶ درصدی روبه‌رو شده و بدین ترتیب سهم از رشد منفی ۷/۴ واحد درصد را در رشد پایه پولی به خود اختصاص داده است. در این دوره بدهی دولت به بانک مرکزی به میزان ۱۴/۳ درصد رشد کرده و در مقابل سپرده‌های آن نزد بانک مرکزی ۶۷/۰ درصد افزایش یافته است. در نتیجه این تحولات، خالص بدهی دولت به بانک مرکزی در حدود ۱۵۴/۶ هزار میلیارد ریال در این دوره کاهش یافته است. از سوی دیگر، بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به بانک مرکزی حدود ۷/۹ درصد و سپرده‌های آن‌ها نزد بانک مرکزی حدود ۳۰/۴ درصد افزایش یافته است که در نتیجه آن خالص بدهی این شرکت‌ها و مؤسسات با رشدی ۳/۵ درصدی روبه‌رو شده است. در نهایت خالص سایر اقلام به عنوان آخرین جزء پایه پولی در دوازده ماه منتهی به آذر ۱۳۹۷ با رشدی در حدود ۱۸/۸ درصد، سهمی به میزان منفی ۱۲/۵ واحد درصد در رشد پایه پولی داشته است. اجزای پایه پولی در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳- اجزای پایه پولی از سمت منابع (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

پاییز ۱۳۹۷ نسبت به پاییز ۱۳۹۶	۱۳۹۷			۱۳۹۶			پاییز	تابستان	بهار
	نرخ رشد (درصد)	پاییز	تابستان	بهار	زمستان	پاییز			
۲۲/۱	۲۲/۱	۲,۴۳۶/۰	۲,۳۴۵/۱	۲,۱۸۶/۶	۲,۱۳۹/۸	۱,۹۹۴/۵	۱,۹۶۴/۹	۱,۸۵۱/۹	پایه پولی
۲۳/۶	۲۴/۶	۲,۳۸۴/۱	۲,۳۶۴/۵	۲,۳۷۷/۰	۲,۱۵۹/۸	۱,۹۱۳/۳	۱,۸۷۴/۴	۱,۸۵۳/۹	خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی
-۷/۴	-۵۲/۶	۱۳۲/۷	۸۲/۴	۸۲/۸	۵۵/۱	۲۷۹/۹	۲۹۲/۲	۲۸۲/۰	خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی
۱۸/۴	۳۲/۵	۱,۴۹۷/۹	۱,۵۰۶/۵	۱,۳۹۷/۱	۱,۳۲۰/۳	۱,۱۳۰/۷	۱,۰۹۷/۱	۱,۰۱۳/۷	بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی
-۱۲/۵	۱۸/۸	-۱,۵۷۸/۷	-۱,۶۰۸/۳	-۱,۶۷۰/۳	-۱,۳۹۵/۴	-۱,۳۲۹/۴	-۱,۲۹۸/۸	-۱,۲۹۷/۷	خالص سایر اقلام

ماخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

۴۳/۷ درصدی سهم از رشدی ۶/۱ و ۳۴/۹ واحد درصدی از رشد پول داشته‌اند. بدین ترتیب سهم این دو جزء در پول به ترتیب از ۲۰/۱ و ۷۹/۹ درصد در آذر ۱۳۹۶ به ۱۸/۶ و ۸۱/۴ درصد در آذر ۱۳۹۷ رسیده است. از سوی دیگر ضریب فزاینده نقدینگی که در سال‌های اخیر با سرعت بالایی در حال افزایش بود، از پاییز ۱۳۹۵ به بعد آهنگ رشد بسیار کندتری را تجربه کرد و بین ۷/۰ تا ۷/۲ در نوسان بود. این ضریب در آذر ۱۳۹۷ به ۷/۲ بالغ شد که تغییری نسبت به زمان مشابه سال قبل از آن نشان نمی‌دهد. یکی از علل اصلی این ثبات نسبی در ضریب فزاینده نقدینگی به کاهش نرخ‌های سود بانکی از سوی بانک مرکزی و افزایش نظارت بر بانک‌ها در جهت رعایت دقیق این نرخ‌ها برمی‌گردد. از سوی دیگر تغییر در ترکیب نقدینگی به سود حجم پول در نتیجه تحولاتی که به آنها اشاره شد نیز بر این روند تأثیرگذار بوده است. جدول ۴ ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای تشکیل‌دهنده نقدینگی را در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

حدود ۱۹/۳ درصد بوده که در آذر ۱۳۹۶ به ۹/۸ درصد و در نهایت در آذر ۱۳۹۷ به ۲/۴ درصد کاهش یافته است. باید توجه داشت که این کاهش سهم نه تنها در نتیجه رشد مجموع بدهی بانک‌ها، بلکه به دلیل کاهش شدید رقم مانده بدهی بانک‌های تجاری دولتی به بانک مرکزی روی داده است. از سوی دیگر سهم بدهی بانک‌های تخصصی دولتی در سه مقطع ذکر شده به ترتیب ۵۵/۸ درصد، ۳۸/۱ درصد و ۳۲/۷ درصد بوده است. برخلاف بانک‌های تجاری دولتی، روند کاهشی سهم بدهی این بانک‌ها ناشی از کاهش مستمر رقم بدهی آنها نبوده و عمدتاً به رشد کل بدهی بانک‌ها مربوط بوده است. این در حالی است که سهم بدهی بانک‌های غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی در سال‌های اخیر روندی افزایشی با شیب زیاد را دنبال کرده و در سه مقطع ذکر شده به ترتیب ۲۵/۰ درصد، ۵۲/۰ درصد و ۶۵/۰ درصد بوده است. این رشد چشمگیر عمدتاً به دلیل وضعیت نامناسب ترازنامه این بانک‌ها، از یک سو تحت تأثیر عواملی چون کاهش کیفیت دارایی‌های آنها از جمله تسهیلات اعطاشده و دارایی‌های ثابت و از سوی دیگر افزایش سریع بدهی آنها ناشی از بالا بودن نرخ سود سپرده‌ها در نتیجه بازی پانزی در سال‌های گذشته، به وقوع پیوسته که در نهایت

آمارهای بانک مرکزی نشان می‌دهد که نقدینگی در پایان آذر ۱۳۹۷ با ۲۲/۱ درصد رشد به ۱۷,۶۴۵/۸ هزار میلیارد ریال رسیده است که تنها ۰/۱ واحد درصد بیشتر از رقم ماه مشابه سال قبل از آن است. اجزای نقدینگی یعنی پول و شبه‌پول به ترتیب با رشدی ۴۱/۰ و ۱۹/۵ درصدی در این مدت سهمی ۴/۹ و ۱۷/۲ واحد درصدی از رشد نقدینگی داشته‌اند. باید توجه داشت که رشد حجم پول در این مدت بسیار بالاتر از رشد ۱۲/۶ درصدی در زمان مشابه سال قبل از آن بوده که از دلایل آن می‌توان به رشد تقاضای مبادلاتی پول از سوی مردم در نتیجه افزایش مستمر قیمت‌ها در بازارهای دارایی مانند مسکن، ارز و طلا اشاره کرد. در همین زمان رشد شبه‌پول از ۲۳/۴ درصد در یک سال منتهی به آذر ۱۳۹۶ به سطح ۱۹/۵ درصد در دوره مشابه در سال بعد از آن تنزل کرده است. در نتیجه این تحولات سهم پول و شبه‌پول در نقدینگی که در آذر ۱۳۹۶ به ترتیب در سطح ۱۲/۰ درصد و ۸۸/۰ درصد قرار داشت، در آذر ۱۳۹۷ به ۱۳/۹ درصد و ۸۶/۱ درصد تغییر یافت. اجزای پول یعنی اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری به ترتیب با رشدی ۳۰/۵ و

جدول ۴- ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای تشکیل‌دهنده نقدینگی (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

پاییز ۱۳۹۷ نسبت به پاییز ۱۳۹۶	۱۳۹۷			۱۳۹۶			پاییز	تابستان	بهار
	نرخ رشد (درصد)	پاییز	تابستان	بهار	زمستان	پاییز			
۲۲/۱	۲۲/۱	۱۷,۶۴۵/۸	۱۶,۷۲۳/۷	۱۵,۸۲۷/۵	۱۵,۲۹۹/۸	۱۴,۴۵۰/۱	۱۳,۸۹۹/۵	۱۳,۱۴۹/۱	نقدینگی
۴/۹	۴۱/۰	۲,۴۴۶/۲	۲,۴۳۶/۷	۲,۰۵۹/۵	۱,۹۴۶/۷	۱,۷۳۴/۴	۱,۶۸۲/۴	۱,۶۴۷/۱	پول
۰/۷	۳۰/۵	۴۵۵/۰	۴۴۵/۰	۴۰۶/۰	۴۴۲/۷	۳۴۸/۶	۳۴۴/۷	۳۴۰/۱	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
۴/۲	۴۳/۷	۱,۹۹۱/۲	۱,۹۹۱/۷	۱,۶۵۳/۵	۱,۵۰۴/۰	۱,۲۸۵/۸	۱,۳۳۷/۷	۱,۳۰۷/۰	سپرده‌های دیداری
۱۷/۲	۱۹/۵	۱۵,۱۹۹/۶	۱۴,۲۸۷/۰	۱۳,۷۶۸/۰	۱۳,۳۵۳/۱	۱۲,۷۱۵/۷	۱۲,۲۱۷/۱	۱۱,۵۰۲/۰	شبه‌پول (سپرده‌های غیردیداری)
-	۰/۰	۷/۲	۷/۱	۷/۲	۷/۲	۷/۲	۷/۱	۷/۱	ضریب فزاینده نقدینگی (بدون واحد)

ماخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

طی ده ماهه نخست سال ۱۳۹۷ حدود ۵,۳۸۰/۳ هزار میلیارد ریال تسهیلات به بخش‌های مختلف اقتصادی پرداخت شده است که رشدی ۱۶/۴ درصدی نسبت به دوره مشابه سال قبل از آن نشان می‌دهد. سهم تسهیلات پرداختی در قالب سرمایه در گردش در کلیه بخش‌های اقتصادی در این دوره معادل ۵۸/۸ درصد کل تسهیلات پرداختی بوده است که حاکی از رشدی ۱۰/۰ درصدی است. همچنین، تسهیلات پرداختی بابت تأمین سرمایه در گردش بخش صنعت و معدن در دوره مذکور سهمی ۳۸/۴ درصدی از کل تسهیلات پرداختی در جهت تأمین سرمایه در گردش تمام بخش‌های اقتصادی داشته است. این تسهیلات پرداخت شده به بخش صنعت و معدن حدود ۷۸/۹ درصد کل تسهیلات پرداختی به این بخش را شامل شده است.

طبق آمار بانک مرکزی، مانده کل سپرده‌های سیستم بانکی در پایان آذر ۱۳۹۷ به ۱۹,۴۸۲/۱ هزار میلیارد ریال رسیده که نسبت به ماه مشابه سال قبل از آن ۳۱/۵ درصد و نسبت به پایان سال ۱۳۹۶ حدود ۱۸/۳ درصد افزایش نشان می‌دهد. مانده کل تسهیلات نیز بالغ بر ۱۴,۱۵۵/۴ هزار میلیارد ریال بوده که در مقایسه با ماه مشابه سال قبل از آن ۲۷/۰ درصد و نسبت به پایان سال ۱۳۹۶ حدود ۱۲/۵ درصد رشد داشته است. در نتیجه این تحولات، نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی در پایان آذر ۱۳۹۷ به ۸۰/۹ درصد رسید که ۲/۸ واحد درصد کمتر از رقم ماه مشابه سال قبل از آن و ۴/۵ واحد درصد کمتر از رقم مربوطه در پایان سال ۱۳۹۶ است.

براساس آخرین آمار موجود از تسهیلات پرداخت شده از سوی سیستم بانکی،

۶. وضعیت مالی دولت

عملکرد نه ماهه نخست ۱۳۹۷

قابل توجه ۴۵۱/۱ هزار میلیارد ریال رسید که ۸۴/۹ درصد بیشتر از سطح پیش‌بینی شده در قانون بودجه بوده است.

این کسری بودجه مازاد بر قانون مصوب، به واگذاری دارایی‌های مالی فراتر از مجوز قانون بودجه منجر شده است. واگذاری دارایی‌های مالی در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ با رشد ۸/۷ درصدی مواجه شده و ۳۷/۱ درصد بیشتر از مجوز قانون بودجه بوده است. در سال‌های اخیر سهم واگذاری شرکت‌های دولتی در درآمد ناشی از واگذاری دارایی‌های مالی به طور مستمر رو به کاهش بوده و بنابراین انتشار بیشتر انواع اوراق بدهی دولتی است که به رشد قابل توجه واگذاری دارایی‌های مالی انجامیده است. بازپرداخت این اوراق به همراه بازپرداخت تسهیلات دریافتی از صندوق توسعه ملی، وزن تملک دارایی‌های مالی را در سمت مصارف بودجه سال‌های ۱۳۹۸ و بعد از آن به شدت افزایش خواهد داد، در حالی که هیچ چشم‌انداز مثبتی برای افزایش قابل توجه در سمت منابع بودجه این سال‌ها وجود ندارد. به عبارت دیگر نسبت بدهی عمومی به تولید ناخالص داخلی که همواره در اقتصاد ایران به نسبت سایر اقتصادهای جهان اندک بوده و نگرانی چندانی از این بابت متوجه اقتصاد ایران نبوده، در چرخه‌های معیوب با سرعتی زیاد در حال افزایش است و احتمال دارد که بحران بدهی نیز به ابرچالش‌های اقتصاد ایران اضافه شود. در نه ماهه نخست سال جاری ۲۰۲/۶ هزار میلیارد ریال صرف تملک دارایی‌های مالی یا همان بازپرداخت بدهی‌های قبلی دولت شده است و انتظار می‌رود این رقم در سال‌های آینده به شدت افزایش یابد. جدول ۵ عملکرد مالی دولت را در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

در ایران معمولاً بزرگترین زیرمجموعه مالیات‌های مستقیم، مالیات اشخاص حقوقی و بزرگترین زیرمجموعه مالیات‌های غیرمستقیم، مالیات بر کالاها و خدمات است. مالیات اشخاص حقوقی در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ تنها ۱/۷ درصد رشد را تجربه کرد که با توجه به تورم فزاینده در این سال، از کاهش واقعی درآمدهای مالیات اشخاص حقوقی در نتیجه رکود قابل توجه در بنگاه‌های اقتصادی حکایت دارد. به این ترتیب و با وجود رشد ۱۷/۸ درصدی درآمدهای ناشی از مالیات بر درآمد و رشد شایان توجه ۳۵/۰ درصدی درآمدهای ناشی از مالیات بر ثروت، در مجموع رشد درآمد ناشی از مالیات‌های مستقیم در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ فراتر از ۹/۰ درصد نرفت. رشد درآمد ناشی از مالیات‌های غیرمستقیم در این مدت کمی بیشتر و معادل ۱۶/۵ درصد بود. رشد ۱۷/۶ درصدی درآمدهای ناشی از مالیات بر ارزش افزوده در پی افزایش سطح عمومی قیمت‌ها، مهمترین عامل رشد درآمدهای ناشی از مالیات‌های غیرمستقیم در این مدت بوده است. جدول ۶ اجزای درآمدهای مالیاتی دولت را در نه ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

درآمدهای مالیاتی که با توجه به رشد اقتصادی قابل توجه در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶، رشد ۲۴/۲ درصدی را در بهار سال ۱۳۹۷ تجربه کردند، با بروز نشانه‌های رکود اقتصادی به مرور از آهنگ رشد آنها کاسته شد، به نحوی که رشد آنها در پاییز تنها ۶/۰ درصد و بسیار کمتر از نرخ تورم بود. در مجموع نه ماهه نخست سال نیز این رقم به ۱۲/۸ درصد رسید که تنها ۷/۱ درصد از ارقام پیش‌بینی شده در قانون بودجه را پوشش می‌داد. سایر درآمدهای جاری (غیرمالیاتی) با کاهش کم‌سابقه ۱۱/۶ درصدی در این دوره مواجه شد و حدود ۴۲/۵ درصد از ارقام پیش‌بینی شده در قانون بودجه را تحقق بخشید. در مقابل تحقق اندک درآمدهای جاری دولت، هزینه‌های جاری دولت در این مدت با رشد ۱۸/۶ درصدی، معادل ۸۷/۳ درصد از ارقام پیش‌بینی شده در قانون بودجه را پوشش دادند. به این ترتیب کسری تراز عملیاتی دولت در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ با رشد قابل توجه ۴۱/۵ درصدی مواجه شد و حتی ۷۴/۵ درصد بیشتر از کسری در نظر گرفته شده در قانون بودجه رقم خورد.

در زمینه تراز سرمایه‌ای اما به دلیل رشد ۳۹/۸ درصدی درآمدهای نفتی و با وجود رشد ۶/۲ درصدی پرداخت‌های عمرانی، مازاد دولت در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ معادل ۶۹/۲ درصد بیشتر از مدت مشابه سال گذشته بوده و این مازاد تراز سرمایه‌ای ۶/۱ درصد بیشتر از رقم پیش‌بینی شده در قانون بودجه تحقق یافته است. با وجود آغاز دور جدید تحریم‌های آمریکا، درآمدهای نفتی دولت در نه ماهه نخست سال جاری حتی از رقم پیش‌بینی شده در قانون بودجه ۱۷/۱ درصد فراتر رفته است. بخشی از این افزایش درآمدهای نفتی مدیون افزایش نرخ رسمی تسعیر هر دلار آمریکا به محدوده ۴۲ هزار ریال بوده و بخش دیگر آن به افزایش میزان فروش نفت در بهار سال ۱۳۹۷ و پیش از آغاز تحریم‌های نفتی و همچنین افزایش قیمت جهانی نفت در این دوره مربوط می‌شود. با این حال انتظار می‌رود که کاهش قابل توجه فروش نفت ایران در زمستان سال ۱۳۹۷، منجر به کمتر شدن تحقق درآمدهای نفتی این سال نسبت به ارقام قانون مصوب شده باشد. در طرف مقابل، با وجود تخصیص قابل توجه بودجه به طرح‌های عمرانی در فصل اول سال ۱۳۹۷ و پیش از آغاز تحریم‌های آمریکا، رشد تخصیص بودجه به این طرح‌ها در دو فصل بعدی منفی بوده و در مجموع نه ماهه نخست این سال، رشد پرداخت‌های عمرانی تنها ۶/۲ درصد بوده تا ۶۸/۵ درصد از رقم مصوب پوشش داده شود.

مجموع درآمدهای جاری و سرمایه‌ای دولت در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ معادل ۲۲/۱ درصد کمتر از آنچه در قانون بودجه پیش‌بینی شده بود تحقق یافت، اگرچه رشد ۱۹/۴ درصدی را نسبت به عملکرد نه ماهه نخست سال قبل از آن نشان می‌داد. رشد مجموع هزینه‌های جاری و عمرانی دولت در همین مدت ۱۹/۰ درصد بود و ۸۷/۶ درصد از ارقام پیش‌بینی شده در قانون بودجه را پوشش داد. به این ترتیب کسری بودجه دولت با رشد ۱۷/۰ درصدی به سطح

جدول ۵- وضعیت مالی دولت در سال ۱۳۹۷ (هزار میلیارد ریال - درصد)

درصد تحقق عملکرد نه ماهه نخست ۱۳۹۷ نسبت به مصوب نه ماهه قانون بودجه	نه ماهه نخست		پاییز		تابستان		بهار		
	مقدار	رشد	مقدار	رشد	مقدار	رشد	مقدار	رشد	
۷۷/۹	۱۹/۴	۱,۹۰۶/۱	۱۰/۴	۶۲۹/۴	۱۴/۵	۶۷۶/۱	۳۸/۶	۵۹۰/۶	درآمدها
۷۱/۸	۱۲/۸	۷۷۱/۲	۶/۰	۲۶۷/۸	۱۱/۳	۲۷۷/۵	۲۴/۲	۲۲۵/۹	درآمدهای مالیاتی
۴۲/۵	-۱۱/۶	۲۳۸/۱	-۱۹/۵	۱۰۶/۹	۱۳/۲	۹۲/۹	-۲۹/۸	۳۸/۳	سایر درآمدهای جاری
۱۱۷/۱	۳۹/۸	۸۹۴/۲	۳۶/۶	۲۶۳/۶	۱۸/۲	۳۰۴/۶	۷۲/۶	۳۲۶/۰	درآمدهای نفتی
۵/۲	-۱۲/۶	۲/۶	۴۵/۵	۱/۱	-۲۱/۰	۱/۱	-۵۰/۵	۰/۴	سایر درآمدهای سرمایه‌ای
۸۷/۶	۱۹/۰	۲,۳۵۷/۲	-۸/۳	۷۱۸/۲	۲۷/۰	۷۵۸/۳	۴۶/۶	۸۸۰/۷	هزینه‌ها
۸۷/۳	۱۸/۶	۱,۹۳۹/۸	۱۲/۴	۶۲۹/۹	۳۷/۲	۷۲۱/۸	۷/۲	۵۸۸/۱	پرداخت‌های جاری
۶۸/۵	۶/۲	۳۲۱/۰	-۷۵/۶	۵۴/۶	-۴۳/۲	۳۹/۷	۲,۶۴۹/۲	۲۲۶/۷	پرداخت‌های عمرانی
۱۸۴/۹	۱۷/۰	-۴۵۱/۱	-۶۱/۴	-۷۸/۸	۱,۱۸۳/۴	-۸۲/۲	۶۶/۰	-۲۹۰/۱	تراز بودجه (تراز عملیاتی و سرمایه‌ای)
۱۷۴/۵	۴۱/۵	-۱,۰۲۶/۹	۷۱/۳	-۲۹۸/۰	۷۳/۳	-۳۳۹/۰	۹/۴	-۳۸۹/۸	تراز عملیاتی
۱۶۷/۱	۶۹/۲	۵۷۵/۸	-	۲۱۹/۲	۳۵/۸	۲۵۶/۸	-۴۵/۰	۹۹/۷	تراز سرمایه‌ای
۱۳۷/۱	۸/۷	۶۵۳/۷	-۳۲/۷	۲۳۴/۴	۸۷/۵	۱۲۹/۲	۵۷/۳	۲۹۰/۱	واگذاری دارایی‌های مالی
۸۷/۰	-۶/۲	۲۰۲/۶	۸/۱	۱۵۵/۶	-۲۴/۷	۴۷/۰	-۱۰۰/۰	۰/۰	تملک دارایی‌های مالی

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف یادداشت: اختلاف بین هزینه‌ها و مجموع پرداخت‌های جاری و عمرانی به دلیل تنخواه‌گردان‌های پرداخت شده است.

جدول ۶- اجزای درآمدهای مالیاتی (هزار میلیارد ریال - درصد)

نه ماهه نخست ۱۳۹۷			نه ماهه نخست ۱۳۹۶			
رشد	سهم	مقدار	رشد	سهم	مقدار	
۱۲/۸	۱۰۰/۰	۷۷۱/۲	۴/۴	۱۰۰/۰	۶۸۳/۸	درآمدهای مالیاتی
۹/۰	۴۷/۵	۳۶۶/۵	-۳/۴	۴۹/۲	۳۳۶/۳	مستقیم
۱/۷	۲۷/۱	۲۰۸/۹	-۷/۶	۳۰/۰	۲۰۵/۴	اشخاص حقوقی
۱۷/۸	۱۷/۰	۱۳۱/۲	۴/۳	۱۶/۳	۱۱۱/۴	بر درآمد
۳۵/۰	۳/۴	۲۶/۴	۳/۴	۲/۹	۱۹/۵	بر ثروت
۱۶/۵	۵۲/۵	۴۰۴/۷	۱۳/۲	۵۰/۸	۳۴۷/۵	غیرمستقیم
۱۴/۱	۱۲/۹	۹۹/۴	۱۵/۵	۱۲/۷	۸۷/۲	بر واردات
۱۷/۳	۳۹/۶	۳۰۵/۳	۱۲/۵	۳۸/۱	۲۶۰/۳	بر کالاها و خدمات
۱۷/۶	۲۴/۹	۱۹۱/۸	۱۲/۲	۲۳/۸	۱۶۳/۰	بر ارزش افزوده

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

قانون بودجه ۱۳۹۸

دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ سهم صندوق توسعه ملی را از درآمدهای نفتی ۲۰ درصد تعیین کرده بود که ۱۴ واحد درصد کمتر از تکلیف قانونی برنامه ششم توسعه بود. مجلس همین سهم را در تصویب قانون بودجه حفظ کرده، اما این مابه‌التفاوت ۱۴ واحد درصدی را به عنوان بدهی دولت به صندوق توسعه ملی منظور کرده است. با این حال مجلس در قانون بودجه، ارائه تسهیلات ارزی از محل منابع ورودی صندوق توسعه ملی با تضمین دولت را تا سقف ۲ میلیارد و ۳۷۵ میلیون یورو مجاز دانسته است. طرح‌های آبیاری تحت فشار و نوین ۱۵۰ میلیون یورو، آبخیزداری و آبخوان‌داری ۱۵۰ میلیون یورو، مقابله با اثرات مخرب ریزگردها ۱۰۰ میلیون یورو، تقویت بنیه دفاعی ۱/۵ میلیارد یورو، تجهیزات آزمایشگاهی ۴۰ میلیون یورو، طرح‌های جهاد دانشگاهی ۱۵ میلیون یورو، طرح‌های معاونت علمی و فناوری رییس‌جمهور ۷۰ میلیون یورو، سازمان صدا و سیما ۱۵۰ میلیون یورو، طرح‌های آبرسانی روستایی ۱۵۰ میلیون یورو و پایداری و ارتقای کیفی آب شرب شهرهای پرتنش ۵۰ میلیون یورو از این تسهیلات سهم خواهند داشت. قرار است بازپرداخت این تسهیلات در بودجه‌های سنواتی سال‌های ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۴ در نظر گرفته شود. این در حالی است که بازپرداخت تسهیلات دریافتی دولت از صندوق توسعه ملی در سال ۱۳۹۷ که قرار بود در بودجه سال ۱۳۹۸ و سال‌های بعدی آن لحاظ شود، در قانون بودجه سال ۱۳۹۸ در نظر گرفته نشده و به سال‌های بعد از آن موکول شده است. به این ترتیب بیم آن می‌رود که به همین ترتیب در قوانین بودجه سالانه بازپرداخت تسهیلات دریافتی دولت از صندوق توسعه ملی به تعویق انداخته شده و به عبارت دیگر تبدیل به تسهیلات مشکوک‌الوصول شود.

لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ به صورت دوسقفی تنظیم شده بود تا در صورت تحقق درآمدهای نفتی بیش از سقف اول، مخارج دولت تا سقف دوم افزایش یابد. نقد وارد به این لایحه این بود که دولت به دلیل تحریم‌های نفتی آمریکا و عدم امکان فروش و صادرات نفت، حتی در تحقق درآمدهای نفتی سقف اول با مشکل مواجه است و تشدید کسری بودجه از این محل بسیار محتمل است. مجلس در قانون مصوب یک سقف برای قانون بودجه در نظر گرفت و در عین حال این اختیار را به دولت داد که فراتر از سقف درآمدهای نفتی ۱,۴۲۵/۴ هزار میلیارد ریالی در نظر گرفته شده در قانون بودجه، تا ۴۰۰ هزار میلیارد ریال از بدهی‌های قبلی خود را به بخش‌های خصوصی و تعاونی و نهادهای عمومی غیردولتی از طریق تحویل نفت خام به طلبکارانش تسویه کند. مبنای محاسبه قیمت نفت تحویلی در این فرآیند قیمت بورس انرژی یا قیمت منطقه‌ای نفت خواهد بود. به عبارت دیگر برای آنچه که دولت توان فروش آن را ندارد، واگذاری به منظور تسویه بدهی در نظر گرفته شده است. البته این تنها مورد تسویه بدهی دولت از محل درآمدهای غیرقابل تحقق دولت در قانون بودجه سال ۱۳۹۸ نیست. به عنوان نمونه، واگذاری طرح‌ها و زیرطرح‌های عمرانی جهت رد بدهی دولت به سازمان تأمین اجتماعی، صندوق‌های بان‌نشستگی لشکری و کشوری و صندوق بان‌نشستگی فولاد، یکی دیگر از این موارد افزوده شده به قانون بودجه سال ۱۳۹۸ است، در حالی که دولت در سال‌های اخیر عملاً موفق به فروش این طرح‌های عمرانی نشده است. همچنین در قانون بودجه دولت مکلف شده است که ماهانه حداقل ۲ میلیون بشکه نفت خام سبک، ۲ میلیون بشکه نفت خام سنگین و ۲ میلیون بشکه میعانات گازی را در بورس انرژی عرضه کند.

روش دوم رانت و فساد کمتری را در پیش خواهد داشت، اگرچه حذف سامانه نیما و استفاده از نرخ بازار آزاد و تخصیص مابه‌التفاوت به اشخاص نیازمند روش بهینه‌تری خواهد بود.

مجلس مصارف هدفمندی یارانه‌ها را نیز نسبت به لایحه ارائه‌شده توسط دولت اندکی تغییر داده، به نحوی که از پرداخت یارانه نقدی خانوارها معادل ۱۴ هزار میلیارد ریال کسر شده تا افراد بیشتری در سال ۱۳۹۸ از دریافت یارانه نقدی محروم شوند. در عوض، مصارف مربوط به کاهش فقر مطلق از ۷۰ هزار میلیارد ریال به ۸۴ هزار میلیارد ریال افزایش یافته است. در عین حال اختیار استانداران برای حذف یارانه نقدی افراد و اختصاص منابع حاصله به اتمام طرح‌های عمرانی نیمه تمام همان استان نیز که در لایحه در نظر گرفته شده بود، در قانون حذف شده است.

تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج برای هر یک از زوجین در لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ معادل ۱۵۰ میلیون ریال در نظر گرفته شده بود که مجلس آن را به ۳۰۰ میلیون ریال افزایش داده است. یکی دیگر از تکالیفی که مجلس در قانون بودجه برای نظام بانکی مشخص کرده، الزام ارائه اطلاعات حساب‌های بانکی و تراکنش‌های مؤدیان مالیاتی به سازمان امور مالیاتی حسب درخواست این سازمان است که فارغ از بحث‌های مربوط به محرمانه بودن اطلاعات حساب مشتریان بانکی، می‌تواند به ناپایداری منابع بانکی و حتی تقاضای بیشتر اسکناس و مسکوک به جای حساب‌های سپرده بانکی منجر شود. جدول ۷ نمای کلی قانون بودجه سال ۱۳۹۸ را به تصویر می‌کشد.

قیمت سوخت تحویلی به پتروشیمی‌ها در این قانون از ۱,۳۲۰ ریال به ازای هر متر مکعب به ۲,۶۰۰ ریال به ازای هر متر مکعب افزایش یافته تا منابع حاصل از آن تا سقف ۱۵ هزار میلیارد ریال صرف همسان‌سازی حقوق بازنشستگان شود.

تکلیف دولت به واگذاری دو شرکت فرهنگی-ورزشی پرسپولیس و استقلال در سال ۱۳۹۸ یکی دیگر از موارد اضافه شده به قانون بودجه نسبت به لایحه است.

یکی از نکات مثبت اضافه شده به قانون بودجه نسبت به لایحه بودجه سال ۱۳۹۸، توجه به شرکت‌های دولتی و الزام آنها به ارائه گزارش‌های مالی جهت بررسی در مجلس است. در همین چهارچوب تغییر رابطه مالی دولت و شرکت‌های اصلی تابعه وزارت نفت در این قانون بودجه مورد توجه قرار گرفته تا پس از اخذ مجوزهای قانونی، مبنای تهیه بودجه سال ۱۳۹۹ قرار گیرد. در حال حاضر سهم ثابت ۱۴/۵ درصد از درآمدهای نفتی و گازی به شرکت‌های ملی نفت و گاز تعلق می‌گیرد که در شرایط تحریم یا کاهش قیمت نفت و گاز، منجر به افت سرمایه‌گذاری این شرکت‌ها و از بین رفتن ظرفیت‌های تولیدی کشور می‌شود. بازنگری رابطه مالی دولت و این شرکت‌ها می‌تواند به رفع این نقیصه کمک کند.

مجلس در متن قانون بودجه دولت را مکلف کرده است که ۱۴ میلیارد دلار از درآمد ارزی حاصل از صادرات نفتی خود را یا با نرخ ترجیحی برای واردات، خرید و توزیع کالاهای اساسی تخصیص دهد و یا این کار را با نرخ ارز تعیین شده در سامانه نیما انجام داده و مابه‌التفاوت نرخ ارز ترجیحی و نرخ سامانه نیما را صرف حمایت از معیشت مردم یا حمایت از تولید کالاهای اساسی نماید. مسلمان

جدول ۷- نمای کلی قانون بودجه کل کشور در سال ۱۳۹۸ (هزار میلیارد ریال - درصد)

مصارف			منابع		
رشد نسبت به قانون ۱۳۹۷	رشد نسبت به لایحه ۱۳۹۸	قانون ۱۳۹۸	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۷	رشد نسبت به لایحه ۱۳۹۸	قانون ۱۳۹۸
۲۰/۱	۹/۹	۳,۵۲۴	۱۰/۹	۱۴/۵	۲,۳۹۰
۷/۸	۷/۸	۶۶۹	۴۷/۴	۷/۱	۱,۵۸۵
-۴/۷	۱۷/۴	۲۹۳	-۱۹/۰	۰/۱	۵۱۱
۱۶/۲	۱۰/۰	۴,۴۸۶	۱۶/۲	۱۰/۰	۴,۴۸۶
۲۵/۱	۰/۷	۷۱۴	۲۵/۱	۰/۷	۷۱۴
۱۷/۳	۸/۶	۵,۲۰۰	۱۷/۳	۸/۶	۵,۲۰۰
۵۲/۲	۰/۲	۱۲,۷۷۱	۵۲/۲	۰/۲	۱۲,۷۷۱
۴۲/۷	۲/۴	۱۷,۴۴۳	۴۲/۷	۲/۴	۱۷,۴۴۳

مأخذ: قوانین بودجه کل کشور سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸؛ لایحه بودجه کل کشور سال ۱۳۹۸

۷. بازار سرمایه

دی افت کرد و مجدداً با شروع روند صعودی به ۲,۲۵۸ واحد در آخرین روز کاری اسفند رسید. نمودار ۵ روند تغییرات شاخص بورس و فرابورس را در شش ماهه دوم سال نشان می‌دهد.

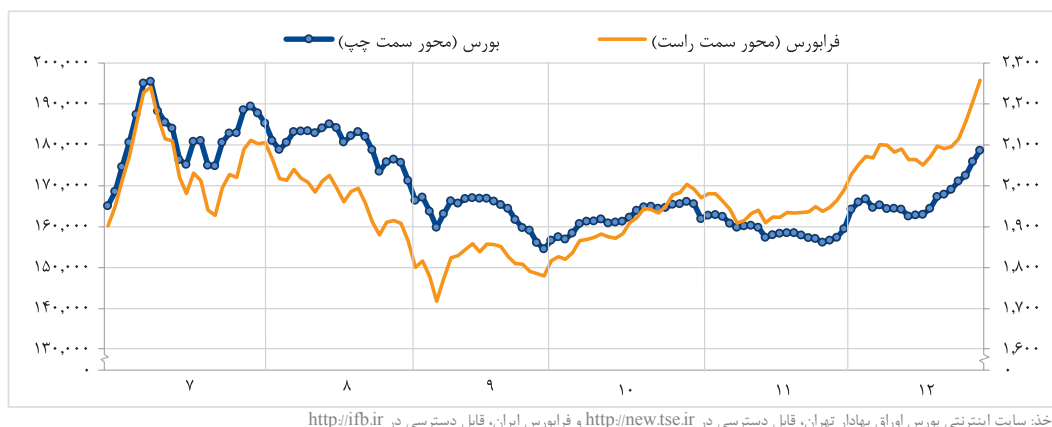
ارزش بازار بورس و فرابورس در انتهای زمستان ۱۳۹۷ به ترتیب ۶,۸۳۰ هزار میلیارد ریال و ۲,۷۲۷ هزار میلیارد ریال بود. در این فصل حدود ۴۵۰ هزار میلیارد ریال معامله در بورس تهران به انجام رسید که بیش از ۸۶ درصد آن مربوط به سهام و مابقی به ترتیب مربوط به صندوق‌های قابل معامله، اوراق بدهی و اوراق مشتقه بود. در اولین ماه زمستان عمدتاً گروه‌های بانک و خودرویی مورد توجه فعالان بازار سرمایه بودند. با این حال رشد گروه خودرویی تداوم نداشت و با نمایان شدن انتظارات منفی از آینده دو خودروساز بزرگ کشور، در هفته پایانی دی با ریزشی سنگین مواجه شد. با توجه به انتشار صورت‌های مالی میان دوره‌ای شرکت‌های بورسی و رشد مجدد قیمت‌های جهانی در میانه زمستان، پیش‌بینی کارشناسان از روند مثبت شاخص کل در ادامه زمستان حکایت داشت که این چنین نشد و برخلاف انتظار، بازار سهام روندی نزولی

پرونده معاملات بورس تهران در سال ۱۳۹۷ در حالی بسته شد که شاخص کل این بازار در طول یک سال ۸۵/۳ درصد رشد داشت که در مقایسه با سال‌های اخیر یک رکورد محسوب می‌شود. با این حال، این رشد اسمی چشمگیر نه به دلیل بهبود عملکرد و رشد تولید شرکت‌های بورسی، بلکه به دلیل افت ارزش پول ملی و رشد سطح عمومی قیمت‌ها بود که شاهد آن بازدهی بالاتر بازارهایی مثل ارز، طلا و حتی مسکن نسبت به بازدهی بورس طی این سال بوده است. همچنین، رشد بیش از ۸۵ درصدی ثبت شده در طول سال ۱۳۹۷ عمدتاً به لطف جهش بی‌سابقه شاخص در اوایل مرداد تا اوایل مهر بوده که منجر به ثبت قله تاریخی ۱۹۵,۴۸۰ در نهم مهر ماه شد و پس از آن تا انتهای سال روند شاخص نوسانی رو به پایین بود. فرابورس ایران نیز روند تقریباً مشابهی را طی این مدت تجربه کرد، با این تفاوت که از اوایل دی‌ماه رشد شاخص فرابورس از بورس سبقت گرفت و در آخرین روز کاری سال این شاخص به بالاترین مقدار خود رسید. شاخص فرابورس از ۱,۱۰۲ واحد در ابتدای سال به ۲,۲۴۱ واحد در نهم مهرماه رسید و پس از آن در یک رفت و برگشت تا ۱,۷۸۰ واحد در ابتدای

کالاها مثل گروه فلزات در بازارهای جهانی و همچنین افزایش قیمت نفت، روند شاخص مثبت بود. همچنین، فضای تورمی حاکم بر اقتصاد کشور ایجاب می‌کرد که در ماه‌های پایانی سال شرکت‌های بیشتری به تجدید ارزیابی دارایی‌ها و افزایش سرمایه از این طریق اقدام کنند.

را تا اواسط بهمن طی کرد. گمانه‌زنی‌ها در مورد تصویب یا عدم تصویب لوائح مرتبط با گروه ویژه اقدام مالی، نگرانی از تأثیر تحریم‌ها بر صادرات شرکت‌های کلامحور و تنگناهای موجود در بازار ارز، نتایج نشست ورشو و همچنین تعلل در رونمایی از بسته مالی اروپا، مهم‌ترین پارامترهای اثرگذار برونزا در بازار سرمایه در بهمن‌ماه بودند. در آخرین ماه زمستان، عمدتاً به دلیل رشد قیمت برخی

نمودار ۵- شاخص بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در نیمه دوم سال ۱۳۹۷



۸. سایر تحولات

قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور در سال ۱۳۹۴ به تصویب رسید که اجرای مناسب آن می‌توانست به بهبود قابل توجه جایگاه ایران در شاخص انجام کسب‌وکار منجر شود. اما با گذشت سه سال از تصویب این قانون بسیاری از احکام آن به درستی اجرا نشده است. احکام مربوط به بازارهای مالی این قانون به طور مستقیم می‌توانند به بهبود زیرشاخص اخذ اعتبار در گزارش انجام کسب‌وکار کمک کنند. برای مثال به منظور کمک به رفع معضل تنگنای اعتباری بانک‌ها و کاهش ریسک‌های مرتبط با سیستم بانکی، در این قانون تصویب شده است که بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در مجموع ظرف سه سال و سالانه حداقل ۳۳ درصد از اموال مزاد و شرکت‌های تابعه با سهم بالای ۵۰ درصد را واگذار کنند. همچنین بانک‌ها مکلف شده‌اند که سهام خود در شرکت‌هایی که فعالیت غیربانکی دارند را واگذار کنند. طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، برآورد املاک و اموال غیرمنقول مزاد بانک‌ها در سال ۱۳۹۵ معادل ۲۵۸ هزار میلیارد ریال بوده است که در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ مجموع واگذاری‌ها طبق خوداظهاری بانک‌ها معادل ۱۱۲ هزار میلیارد ریال بوده و در مجموع حدود ۴۳ درصد عملکرد داشته است.

در زمینه بنگاهداری بانک‌ها، سهام در اختیار بانک‌ها از شرکت‌هایی با فعالیت غیربانکی در سال ۱۳۹۵ حدود ۳۰۵ هزار میلیارد ریال برآورد شده و مجموع عملکرد واگذاری آنها در دو سال ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ حدود ۹۷ هزار میلیارد ریال معادل ۳۲ درصد بوده است.

تکلیف قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور به افزایش سرمایه بانک‌های دولتی از محل افزایش قیمت آب و حامل‌های انرژی، صرفه‌جویی در هزینه‌های دولتی یا فروش طرح‌های عمرانی و اموال مزاد نیز تقریباً هیچ عملکردی تاکنون نداشته است.

به این ترتیب، برای رفع بخشی از تنگنای اعتباری بانک‌ها هنوز اقدامات محدود در نظر گرفته شده در قانون مصوب سال ۱۳۹۴ جامه عمل نپوشیده و این در حالی است که بهبود وضعیت اخذ اعتبار در ایران نیاز به اقداماتی فراتر از این و انجام اصلاحات اساسی فوری در نظام بانکی ایران دارد.

سرانجام در ژانویه سال ۲۰۱۹، ابزار حمایت از مبادلات تجاری^۲ با هدف تسهیل تجارت غیردلاری با ایران توسط سه کشور اروپایی فرانسه، آلمان و بریتانیا راه‌اندازی شد. در گام اول قرار است این سامانه به پشتوانه فروش نفت ایران به اروپا، واردات غذا و داروی ایران را تأمین مالی کند و این امیدواری وجود دارد که در گام‌های بعدی و با پیوستن کشورهای دیگر به این سامانه، واردات سایر اقلام مورد نیاز ایران در قبال صادرات نفت نیز تسهیل شود. سوال این است که آیا این سامانه می‌تواند اعتبار لازم را برای تجارت نفت و اقلام وارداتی ایران بدون هراس از تحریم‌های آمریکا فراهم کند یا خیر. به نظر می‌رسد با توجه به تحریم مستقیم نفت ایران توسط آمریکا، این سامانه به سختی می‌تواند در جذب خریداران سنتی نفت ایران موفق بوده و به این ترتیب اعتبار لازم را برای تأمین مالی واردات ایران فراهم کند. به این ترتیب برای بهبود شرایط اقتصاد ایران، علاوه بر دیپلماسی فعال خارجی، به اصلاحات ساختاری داخلی نیاز است.

در شرایطی که کشور در آستانه تجربه مجدد رکود تورمی است، یکی از راهکارهای قابل بررسی توجه به سیاست‌های طرف عرضه است. به طور ویژه وضعیت محیط کسب و کار در ایران چندان مناسب نیست و سیاست‌های اخیر دولت نه تنها کمکی به بهبود محیط کسب و کار نکرده، بلکه در پاره‌ای از موارد مخل آن بوده است. در گزارش سال ۲۰۱۹ انجام کسب‌وکار بانک جهانی، ایران با چهار رتبه تنزل نسبت به گزارش سال قبل از آن، از میان ۱۹۰ کشور در رتبه ۱۲۸ و در مقایسه با کشورهای سند چشم‌انداز (۲۵ کشور)، با یک رتبه تنزل نسبت به سال قبل از آن در جایگاه نوزدهم قرار گرفته است. البته اقداماتی از قبیل راه‌اندازی پنجره واحد تجاری، معرفی سیستم آنلاین پرداخت بیمه تأمین اجتماعی و مالیات‌های بر ارزش افزوده و بر درآمد شرکت‌ها و همچنین کاهش زمان ورشکستگی از ۴/۵ سال به ۱/۵ سال، به بهبود وضعیت ایران در سه زیرشاخص «تجارت فرامرزی»، «پرداخت مالیات» و «حل‌وفصل ورشکستگی» منجر شده است. با این حال در سایر زیرشاخص‌ها شامل «شروع کسب‌وکار»، «اخذ مجوزهای ساخت‌وساز»، «دسترسی به برق»، «ثبت مالکیت»، «اخذ اعتبار»، «حمایت از سهامداران خرد» و «اجرای قراردادها»، رتبه ایران تنزل یافته است. در زیرشاخص‌های شروع کسب‌وکار و حمایت از سهامداران خرد وضعیت ایران با رتبه ۱۷۳ بسیار نامناسب است.

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | شماره ۱۴ | فروردین ۱۳۹۸

تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
کارشناسان: فرشید اسلامبولچی، حسین سلطان آبادی و محمد کوثری

صفحه آرایی: حنا نه نیازمند

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم
تلفن: ۴۲۱۷ ۸۰۰۰ فکس: ۱۰۹۵ ۸۸۷۰
کدپستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی: ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵
www.middleeastbank.ir info@middleeastbank.ir